

**EULÀRIA ANZIZU (MERCÈ ANZIZU I VILA).
A PROPÒSIT DE DOS POEMES DE ROSER DE TOT L'ANY,
DIETARI DE PENSAMENTS RELIGIOSOS,
DE JACINT VERDAGUER**

M. Carme BERNAL CREUS

*A la Mercè Jansana i a tots els
seus germans, relacionats amb
Eulària Anzizu per part de pare.*

Introducció

El 1893, Jacint Verdaguer incloïa a *Roser de tot l'any. Dietari de pensaments religiosos* dues poesies¹ adreçades a una monja clarissa del monestir de Pedralbes, membre de la família Güell-López. Són dues peces plenes d'afecte, aparentment

1. Són les corresponents als dies 6 de juliol i 17 de setembre respectivament. La primera duu el títol de «A Sor Eulària Anzizu»; la segona, «Impressió de les llagues de sant Francesc. A Sor Eulària Anzizu».

Respecte al poema del mes de juliol, forma part del ms. 377/V de la Biblioteca de Catalunya (BC), que conté poemes escrits entre 1892-93 i del ms. 1828 també de la BC, que conté textos escrits des dels anys 70 fins als anys 90. En tots dos manuscrits hi ha la data de 25 d'abril, però en el primer hi consta escrita a llapis la data de 20 de juny, que correspon al dia en què Eulària va ingressar a Pedralbes, l'any 1889. El text de tots dos manuscrits es troba ja en una fase força avançada respecte a la versió definitiva. Verdaguer compondria aquest poema a propòsit per a l'ocasió, però quedà definitivament fixat en data 6 de juliol, tant en l'edició de *La Veu de Catalunya* com en l'edició de llibre. Per quin motiu aquesta darrera data? Escau de comentar que uns dies abans de publicar el poema en el setmanari *La Veu de Catalunya*, i ja quan estava confinat a la Gleva, baixà a Barcelona i el marquès de Comillas el va expulsar del palau, on havia anat a recollir algunes pertinences (*En defensa pròpia*, p. 24). Sabem que des de la Gleva trametia a l'editor els poemes de la setmana següent. Les paraules del marquès li haurien produït una forta impressió, i no és d'estranyar que en aquells moments es recordés d'un membre de la família López-Güell amb qui es podia identificar, sor Eulària Anzizu. Aquesta és solament una suposició.

El camí que va seguir el segon poema és diferent. Ja es troba en un esborrany primitiu del ms. 369/16 de la BC, que abraça poesies escrites entre 1883 i 1893. Ara bé, aquest poema, juntament amb altres quatre que també pertanyen a *Roser* s'acostarien més a 1893. Conté una anotació feta a llapis i entre parèntesis que diu «4 d'octubre» al capdamunt, i una altra al capdell que diu «Impressió de les Llagues de sant Francesc 17 de setembre». Són molt interessants aquestes anotacions perquè indiquen el motiu pel qual aquest poema fou compost i, encara que no es digui, probablement l'any. En efecte, la data del 4 d'octubre, dia de sant Francesc, de 1889 coincideix amb el dia en què Eulària Anzizu vestí els hàbits de franciscana en el convent de Santa Maria de Pedralbes, després d'un temps d'ingrés com a novícia. Per a l'edició de *La Veu de Catalunya* es fixà aquesta data. En canvi, la de 17 de setembre, dia en què el poema quedà definitivament fixat en el volum de *Roser de tot l'any*, coincideix que és el dia més representatiu per als amants de sant Francesc: la Impressió de les Llagues; a més, el poema hi fa referència. Crida l'atenció una carta (BC, ms. 288; *Epistolari de Jacint Verdaguer* [des d'ara *EJV*], VII) datada de 24 d'abril de 1892 en què el capellà Joan B. Altés, aleshores possible confessor

innòcues, encapçalades d'una dedicatòria ben clara: «A Sor Eulària Anzizu».² En el contingut, no hi és absent l'esperit franciscà ni hi manquen les referències al *Càntic dels càntics*;³ els versos expressen la pau de la vida monàstica, així com també, a manera de diàleg poètic, s'hi glossa l'ideal verdaguerià tantes vegades reflectit en la poesia de la darrera etapa: personatges religiosos procedents de bones famílies que abandonen les riqueses i segueixen les petjades de sant Francesc i el camí de Jesucrist. D'altra banda, la finesa de to amb què l'autor s'adreça a la monja contrasta amb la fredor afectiva que per aquelles dates començava a fer-se evident entre Verdaguer i les famílies protectores de Barcelona, de les quals fins feia ben poc es podia considerar assalariat i al mateix temps amic, el clan López-Güell.

L'amistat entre Verdaguer i Eulària Anzizu ja venia d'antic, i està documentada des de 1881, quan la noia tenia tretze anys. Ara bé, amb el temps s'afermà encara més, sobretot tenint en compte que Verdaguer feia estades a la casa dels Güell-López, i que aquesta era, si no la primera llar d'ella, almenys un lloc on passava les temporades d'estiu. Aquesta persona es convertí, el 1893, i als ulls del terciari Jacint Verdaguer —per la seva condició d'òrfena i religiosa clarissa que havia abandonat una rica posició—, en una ànima paral·lela i en una resistent. Aleshores el poeta, com afirma el

d'Eulària Anzizu, contesta una demanda d'informació que li havia fet Jacint Verdaguer: «[...] le digo que Sor Eulària entró en Pedralbes el 20 de junio de 1889. Vistió el S. Hábito en 4 octubre 1889. Profesó en 6 nob. De 1890». Com es pot veure, la carta aclareix que Verdaguer tenia almenys la intenció d'incloure algun d'aquests poemes al *Roser de tot l'any* pels successius esborranys que en va fer. El poema de setembre tornarà a ser publicat més endavant a *El Sarriànes*. En aquella ocasió el motiu és la restauració del monestir de Pedralbes, que Eulària Anzizu havia finançat amb diners procedents de la pròpia fortuna. No consta que Jacint Verdaguer fos convidat a la celebració per tal com no és a la llista de personalitats que el mateix setmanari publicà (7 de setembre de 1895). El poeta, però, se'n fa ressò, n'està al corrent, per bé que ja per aquests anys no formi part del seguici Güell-López com anys enrere. El tracte amb Eulària ha de passar pel sedàs de Jaume Collell, es pot comprovar per les cartes 1091 i 1095 de l'EJV, vol. IX: Verdaguer vol demanar ajuda econòmica a la monja i reclama al canonge que intercedeixi.

2. Faig constar que en l'edició de *Roser de La Veu de Catalunya* hi ha un poema dedicat a altres membres de la família Güell i López, ens referim al poema del dia 16 de gener, que duu per títol: «Als infants F. J. M. G y L». Les inicials podrien pertànyer als infants Francesca (1885); Josefina (?) i Mercedes (1889) Güell i López. Eren els fills més petits de la família, i en el poema Verdaguer hi fa referència amb una gran tendresa. En l'edició del llibre, a finals de l'any 1893, i atès que la relació amb la família López ja era tibant, el poeta va decidir suprimir la dedicatòria i reemplaçar-la per una altra de més genèrica: «Als infants». Abans que Jacint Verdaguer partís cap a la Gleva, i en plena campanya contra els exorcismes que practicava, Eusebi Güell havia advertit al seu cunyat que no permetria que els seus fills anessin al palau mentre hi fos Verdaguer. Poc després la vella marquesa va deixar la residència, cosa que «no hi ha dubte que obel a la situació catòlica creada per mossèn Cinto», segons que consignen J. M. de Casacuberta i J. Torrent i Fàbregas (Vegeu EJV, vol. VIII, carta 946, nota 2). Així doncs, la relació amb la família d'Eusebi Güell també s'havia deteriorat.

Aquest poema es troba en el manuscrit 377/V, que conté composicions escrites entre 1892-93 i que era l'esborrany que preparava per a *La Veu de Catalunya*. També consta en el ms. 377/VI de la BC elaborat posteriorment a l'abril de 1893: hi ha un retall del poema extret del setmanari sense títol, i a mà: «Dia 16 «Als Infants». Noteu que la dedicatòria ja ha desaparegut.

3. El poema del dia 17 de setembre conté un lema amb mots del *Càntic* (2,14), a més a dins Verdaguer s'adreça a Eulària com si ho fes a l'Esposa del poema bíblic. Els mots en llatí del lema «in foraminibus petrae» formen tot el vers 9. En el manuscrit 377/V, el lema és més llarg: *Surge columba mea et veni in foraminibus petrae*, i hauria inspirat bona part del poema.

biògraf Sebastià Juan Arbó,⁴ li adreça uns versos —quasi amb enveja— en què saluda el repòs que ha trobat al convent, enfront del desassossec que ell viu a fora de Barcelona, és a dir, a la Gleva; un desassossec en part produït per la família que a tots dos els havia protegit. Ara tots dos n'estaven apartats. Tots dos estan sols en algun lloc. Per això diu: «Oh, coloma perseguida, / ja has trobat ton colomar!...»:

DIA 6 DE JULIOL

A Sor Eulària Anzizu

Quasi columba nidificans.
Jeremias, 48. 28.

Oh, coloma perseguida,
ja has trobat ton colomar,
ja has trobat, cerva ferida,
la dolça font de la vida
que et feia tant sospirar.

Un bri de llum tu obirares,
la llum se't tornà un estel,
com los tres Reis t'hi guiàres,
i aqueix portal, quan hi entràres,
te semblà el portal del cel.

DIA 17 DE SETEMBRE

Impressió de les llagues de Sant Francesc

In foraminibus petrae
En los forats de la pedra.
Càntic, 2. 14

A Sor Eulària Anzizu

—Oh, coloma sense fel,
coloma d'aletes blanques,
que et plavies al matí
vora el torrent de les aigües,
¿com te'n voles tan dejorn
a les celdes solitàries?
¿Que voldries fer-hi niu
com les tórtres boscanes,
in foraminibus petrae,
de la pedra de Pedralbes?
—Les clivelles on niu faig
de Sant Francesc són les llagues,
roses que el pobre d'Assís
al bon Jesús ha robades.

Mercè Anzizu i Vila. Apunt biogràfic

Josep Martí i Mayor, autor d'una petita i excel·lent monografia sobre l'escriptora,⁵ va consignar:

[...] voldríem destacar la figura enormement simpàtica d'una clarissa de la nostra terra, sor Eulària Anzizu, que, malgrat que la ciutat de Barcelona ja fa temps que li té dedicat un carrer, entre nosaltres no ha estat encara suficientment valorada.

4. Cf. Sebastià JUAN ARBÓ. *Verdaguer. El poeta. El sacerdot. El món*. Barcelona: Aedos, 1952, p. 618.

5. Josep MARTÍ MAYOR. «Sor Eulària Anzizu, O.S.C.: santa, poetessa i arxivera del Monestir de Pedralbes», dins *Santa Clara (1194-1994). Actes de les Jornades d'Estudi i Reflexió de l'Asociación Hispánica de Estudios Franciscanos*. Edició a cura de Josep Martí i d'Agustí Boadas. Barcelona: Provincia Franciscana de Catalunya, 1994, p. 95.

En efecte, l'aproximació a la vida i obra d'aquesta intel·lectual religiosa (Barcelona 1868 – monestir de Pedralbes 1916) fa que hàgim de considerar-la una de les personalitats femenines més rellevants en el camp de la cultura a la Catalunya del segle XIX i una escriptora entre dos segles més que notable, que no ha estat gens valorada al llarg de tot el segle XX.⁶

Una clarissa anònima del Reial Monestir de Pedralbes escrivia en una necrològica el 1916⁷ a la *Revista Franciscana*: «Sor Maria Eulàlia. En el siglo Mercedes Anzizu Vila Girona i Bacigalupi», i amb to afectiu afegia en les primeres ratlles: «hermosa azuzena». En les dades de procedència que publicava feia esment del grau de relació familiar amb la família Güell-López. Mercè Anzizu i Vila era filla d'una cosina d'Eusebi Güell i Bacigalupi, el gran industrial casat amb Isabel López i Bru (filla del marquès de Comillas). Eusebi fou en un temps gran amic de Jacint Verda-

6. Tingueu en compte que, llevat d'aquest document monogràfic de Josep Martí que acabem d'esmentar, ara per ara no ens consta que hi hagi a disposició pública cap estudi crític recent que doni una visió de conjunt sobre la figura i l'obra d'Eulària Anzizu. Així mateix, el caràcter fragmentat i dispers de la informació sobre aquesta autora dificulta l'assentament definitiu de les dades. Pel que fa a la documentació de què es disposa, cal advertir que han estat els franciscanistes els primers d'ocupar-se de la seva figura i obra. En efecte, per a la comunitat franciscana, Eulària Anzizu ha estat i és encara una figura molt apreciada. En aquest sentit, cal fer esment dels documents que en donen fe. El primer és una mínima biografia de consulta: *Apuntes biográficos de Sor Ma Eulalia Anzizu Vila, religiosa de Santa Maria de Pedralbes*. Es tracta d'una llibreta manuscrita d'una religiosa anònima de Pedralbes realitzada en la mort de sor Anzizu i que m'ha arribat a mans a partir d'una transcripció que en féu el pare Josep Martí i Mayor en vida i gràcies al teòleg franciscanista Agustí Boadas. Aquest document ha estat la base de molts apunts biogràfics posteriors pel fet que dona moltes dades. Se n'han servit tant el mateix Josep Martí i Mayor com Jaume Collell («Estudi biogràfic» dins *Poesies de sor Eulària Anzizu. Monja clarissa del Monastir de Pedralbes ab un Estudi Biogràfic escrit per lo Reverent senyor D. Jaume Collell*. Vic: Tipografia Balmesiana, 1919). Aquesta clarissa devia ser amiga íntima d'Eulària, si es té en compte els detalls de la informació biogràfica que dona. Probablement la mateixa monja seria autora també d'una bella necrològica escrita en la *Revista Franciscana* de 1916 (p. 134-135) amb motiu de la mort de l'escriptora i intitulat: «Sor Maria Eulàlia».

Un dels autors que va conèixer amb profunditat Mercè Anzizu fou el canonge de Vic Jaume Collell. Tant en vida com a la mort de l'escriptora es va erigir en el màxim impulsor de la seva obra escrita, i també en el màxim coneixedor no anònim, fins al punt que les principals obres: *Fulles històriques* (1897); *Poesies* (1919) i *Santa Clara de Assís. Llegendari Franciscà* (1928) foren o bé prologades o bé completades amb un epíleg a manera d'estudi biogràfic per ell mateix.

En àmbits no franciscans ni eclesiàstics, la documentació és molt escassa, per no dir pràcticament inexistent. El nom d'Eulària Anzizu no figura en cap diccionari específic de literatura catalana. Té en canvi una entradeta en el *Diccionari Biogràfic* de Josep Albertí, per bé que amb dades força mal consignades i un apunt en les enciclopèdies GEC i ESPASA. També té entrada en el *Diccionari d'Història Ecclesiàstica de Catalunya* (Barcelona: Generalitat de Catalunya / Editorial Claret, 1998). Val la pena esmentar que, dins els estudis verdaguerians, Antoni Boada en fa una ressenya dins la secció «Fulles al vent» de la publicació *Iguada. Periòdic de l'Anoia*. Aquesta secció porta per títol concret: «Les dones de Verdaguers». Eulària Anzizu ocupa el lloc 29: «Les poetesses amigues: sor Eulàlia Anzizu» (dissabte, 28 d'abril de 1990). Dins el monestir de Pedralbes esperem que ben aviat s'hi pugui consultar el material procedent de la seva clarissa (tancat actualment al públic per reestructuració de l'Arxiu).

7. *Revista Franciscana*, 1916. p. 134-135. (Vegeu *supra* nota 6).

guer i, com tothom sap, principal mecenes d'Antoni Gaudí. Mercè va néixer a Barcelona, just al costat de la plaça de Sant Jaume al carrer de la Llibreteria, i era filla d'Ignasi Anzizu i Girona, fill d'immigrants bascos ja ben instal·lats a Barcelona a principis del segle XIX. Respecte a la mare, Josefa Vila i Bacigalupi,⁸ pertanyia a una família, els Bacigalupi i Dulcet,⁹ d'origen italià establerta a Barcelona des de feia dues generacions, amb currículum de banquers i comerciants de petita escala.

El biògraf Jaume Collell¹⁰ aporta dades interessants referides a Eulària Anzizu. Per ell sabem que va néixer el 18 de maig de 1868,¹¹ i que fou batejada en la parròquia de Sant Just i Sant Pastor, on va rebre els noms de Mercè, Francisca d'Assís i Ramona. A una infància marcada per la doble orfenesa de pare i mare, segueix una adolescència també amb pèrdues familiars rellevants just abans de complir els quinze anys: ens referim als avis materns, que justament eren les persones que s'ocupaven directament d'ella. De l'educació de la nena, en ressalten alguns punts destacables: una criança religiosa estricta i un creixement integral caracteritzat per l'afecte i la consideració per la seva infantesa. Mercè Anzizu no va ingressar en cap institució escolar del seu rang, sinó que assistia a classes en un centre educatiu regentat per una mestra molt a prop de la casa familiar. Allí hi va aprendre les habilitats bàsiques d'aprenentatge. Del període d'adolescència, cal destacar-ne un seguit d'elements: a) morts els avis, la vida en solitari a la casa familiar, sota la custòdia d'un tutor legal (mossèn Matias) i la protecció de l'oncle Joan Anzizu; b) una direcció espiritual, típica de les noies devotes de l'època, que recaigué en la persona del canonge Collell des dels setze anys; c) un zel especial per preservar la seva independència, nodrida per una sensibilitat intel·lectual i artística que orientarien la seva vida en un sentit diferent al de les noies de l'època, en un segle caracteritzat pel culte a la família i per una educació femenina intrínsecament vinculada a la formació de les futures mares. Solteres, intel·lectuals, solitàries o independents, el segle oferia ben poques facilitats a les dones que triaven una opció diferent. A més, en cercles estrictament catòlics i burgesos, la solitud era

8. Els Bacigalupi, certifica el pare Miquel d'Esplugues, quan intenta d'atorgar als Güell «una noblesa somniada o una vida de nobles patricis», contenen «noble sang italiana a les venes, bellesa física i elegància colpidora» (Cf. *El primer Comte de Güell*. Barcelona: Arts gràfiques Nicolau Poncell, 1921), segons aquest autor són qualitats que heredaria tota l'estirp d'Eusebi Güell.

9. El pare d'Eusebi, Joan Güell i Ferrer, es casà amb dues germanes Bacigalupi: el 1845 amb Camila Bacigalupi i Dulcet, de la qual va tenir un fill, Eusebi; però ben aviat, el 1846, la noia moria. Aleshores es casà en segones núpcies amb la germana Francisca; fruit d'aquest segon matrimoni va néixer una filla, Josefina. Vegeu: Gary WRAY. *Las buenas familias de Barcelona. Historia social de poder en la era industrial*. Barcelona: Ediciones Omega, 1986, p. 198-199.

10. Ja s'ha dit abans que Jaume Collell es serveix de la biografia anònima *Apuntes biográficos...* (vegeu *supra* nota 6).

11. Jaume Collell afegeix un detall afectiu i simpàtic a la biografia dient que Eulària va néixer «en ple mes de les flors». En realitat, però, la Barcelona de 1868 era una ciutat convulsa i agitada socialment i políticament. En plena ascensió dels federalistes, les tesis de Pi i Margall coexisteixen amb la constitució de la bakuniana Associació Internacional de Treballadors. Una Barcelona que viu el context de la preagitació de la Revolució de Setembre contra el règim d'Isabel II. Vegeu «Estudi biogràfic», dins *Poesies*, p. 158.

poc tolerada sense la presència d'un guia o tutor, càrrec que solia recaure en la figura d'un eclesiàstic i d'un membre de la família.

La primera carta de Mercè Anzizu a Jacint Verdaguer data de l'1 d'agost de 1881.¹² Mercè era encara una nena, tenia només 13 anys i l'escrivia des de Comillas. Amb una redacció que sorprèn de tan acurada, es declara «una de sos moltíssims admiradors».¹³ En aquells moments era un membre més del seguici López-Güell desplaçat a Comillas.¹⁴ Aquells dies hi regnava una activitat febril perquè la família reial espanyola hi era esperada. La carta mostra aquest anar i venir. Tot i que l'adolescent aleshores figurava sota la tutela dels avis, la relació familiar amb Eusebi Güell era fluïda. L'amistat del poeta amb els infants de la casa López és prou coneguda i està ben documentada en els epistolaris verdaguerians. Jacint Verdaguer era acollit amb confiança i respecte pel matrimoni Güell i tots els seus fills i filles.¹⁵ Per a Verdaguer aleshores Mercè Anzizu era la «Merceneta».

Ara bé, a mesura que la noia es va fent gran i amant de la seva autonomia, no acaba d'encaixar definitivament en aquell ambient familiar. L'atrauen moltes coses: l'amistat amb les cosines i l'ambient cultural, però l'en repel·len d'altres, sobretot la pompa, el fast. Se'n beneficià, Mercè Anzizu, d'aquest model de vida? Efectivament: els Güell l'acolliren, la tingueren en compte en moments difícils, sobretot a partir de 1883 a la mort del darrer dels avis. Amb ells la noia va experimentar una vida cosmopolita i va realitzar viatges per Europa (París, Versalles, Roma). Sí, que se'n beneficià. L'esperit era, però, independent. Entre els cosins, Mercè s'havia guanyat la fama que sabia escriure en català i que feia versos en aquesta llengua; fins i tot en alguna ocasió li encarreguen poemes circumstancials.¹⁶ Fins a cert punt, doncs, la integraren dins el clan.

Però no passava tot el temps amb els cosins: vivia a la seva casa de Barcelona o a les propietats de fora de la ciutat. La solitud d'una noia, però, assumida, acceptada o simplement volguda, ocasiona situacions difícils de resoldre, al segle XIX. En l'ambient religiós, el model és la Verge Maria, i l'ideal, el seràfic, un model femení que reforça una actitud de contrapunt de les tesis liberals d'un feminisme europeu en auge, que tot just està naixent a Catalunya. La Mercè vol i desenvolupa: «Les dones no han de pretenir assemblar-se als hòmens, sinó als àngels», exclamarà en una màxima

12. *EJV*, vol. III, carta 269.

13. La relació verbal del poeta amb Mercè Anzizu es feia en català. També es relacionava amb Eusebi Güell en aquesta llengua.

14. En la carta 270 de l'*EJV*, vol III, datada a les primeries d'agost de 1881, Jacint Verdaguer diu a Jaume Collot: «Jo no se encara ahont aniré; a Comillas me sembla que no». Sabem, per la carta 271, que s'hi desplaçà per tal com l'encapçalament duu el nom d'aquesta localitat de Santander.

15. La relació entre Eusebi Güell i Verdaguer abastava uns límits que anaven molt més enllà dels d'amo i servent, per bé que és difícil de dir amb precisió quina era la consideració que es tenia d'un capellà assalariat. Al capellà li eren comunicades amb afecte les notícies familiars: casaments, naixements i fins i tot li era demanat el consell en determinats assumptes d'abast més íntim. Era acceptat en els actes socials i reclamat en iniciatives de diferents àmbits i, sobretot, convidat a passar estades a la Torre Satalia de Pedralbes. Cal destacar també que Eusebi Güell el convidà a realitzar excursions i alguns viatges per Europa.

16. La poesia al segle XIX havia penetrat profundament en la vida social de les persones i de les famílies d'una determinada classe social. Qualsevol acte o efemèride, qualsevol esdeveniment especial compta amb poemes d'encàrrec que omplen les pàgines dels famosos àlbums personals.

consignada en l'estudi biogràfic de Jaume Collell,¹⁷ però en canvi participa d'una vida intel·lectual que bé podria fer-la assemblar a una dona del segle XX. És en aquest context on cal situar la figura del director espiritual, una autoritat religiosa que, per mitjà del tracte personal, regia la conducta de les noies catòliques. Mercè Anzizu va conèixer Jaume Collell el 1884,¹⁸ pocs anys després que aquest obtingués la canongia, i des d'aleshores serà el seu director espiritual tota la vida. El canonge vigatà tindrà un paper decisiu en la seva vida, tant en l'àmbit personal com en el religiós, en l'intel·lectual o en el literari. També participarà en la construcció del mite i la llegenda de sor Eulària Anzizu, per bé que en aquesta tasca hi col·laboraran també altres escriptors, com Ramon Picó i Campamar i el mateix Jacint Verdaguer.

En la biografia d'Eulària Anzizu, el període d'entre quinze i vint any és fonamental. L'adolescència ja ha fet el ple i, amb ella, també la formació de la personalitat. En aquest tram es construeix la primera part del mite personal de l'escriptora, un mite bastit de tres motius: el de l'origen, és a dir, la condició d'orfenesa, la vocació religiosa i l'ingrés al monestir de Pedralbes. De tots tres se n'ha fet literatura d'encàrrec; i de tots tres n'hi ha dues versions: la dels biògrafs i la de la pròpia interessada. Respecte al primer punt, l'orfenesa, i mentre Mercè Anzizu escriu sobre la seva solitud amb dolor, com es pot veure en el poema «Fredor», que duu el lema *Home sweet home*: «...i encara, l'amor de mare / no he pogut sebre mai!... Visc sempre d'enyorança / de fred al cor plorant...», i en aquest sentit la poesia li és vehicle d'expressió íntima,¹⁹ el poeta àulic Ramon Picó i Campamar, el 1889 i per encàrrec,²⁰ escriu sobre la condició de la noia en termes força paternalistes en un llibret que publicarà amb motiu de l'ingrés de Mercè al convent:

Pobre Orfaneta! Coloma dissortada!... Tantost nascuda lo vent
 gelat de la Mort li prengué'ls pares!
 Quin niu més fret lo seu desde á les hores!...
 ¡Oh Barcelona, arbre pompós!
 Tu la veres tota sola dins lo niu posat en una de tes branques.
 Tu la sentires suspirar tristament mirant esglayada á son entorn;
 Tu la veres allunyar-se, anarsen y tornar cercant trista y
 neguitosa hont acullirse.

17. «Estudi biogràfic», dins *Poesies de Sor Eulària Anzizu*, p. 162.

18. Feia quatre anys que Jaume Collell havia obtingut la canongia per mitjà de la influència de Jacint Verdaguer davant els marquesos, la qual cosa l'havia fet ascendir de grau. A poc a poc es va anar introduint entre els López-Güell.

19. *Poesies*, p. 14. També pertany al mateix tema la composició «Dolços records», p. 110.

20. Era el secretari personal d'Eusebi Güell. Vegeu carta de Ramon Picó i Campamar a Costa i Llobera, procedent de la Biblioteca de la Fundació Bartolomé March i Servera (dins *Correspondència a Miquel Costa i Llobera*, vol. XI, carta 9). La carta està datada a 1 d'agost de 1894 i diu «Quan Professá, les filles d'en Güell que l'estimaven com a germana, me demanaren que escrigués colque cosa, y los vaig escriure aquesta prosa, que elles se cuidaren després de fer imprimir, no pe'l publich, sinó per la familia y pe'ls amichs.» Es refereix a l'opuscle *Una floreta de Sant Francesc* (Impressa a Barcelona el 1889). Cf. *Obra poètica de Ramon Picó i Campamar*. A cura de Margalida Tomàs. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, p. 207-226.

Picó i Campamar es val, certament, del tòpic romàntic de l'origen, tan arquetípic al segle XIX, en aquest cas és la solitud d'una noia que ha perdut els pares. A qui podia interessar destacar l'orfenesa de la noia? Sobretot a una classe social que distingeix entre els pobres i els rics, entre els fills legítims i els il·legítims, entre els senyors i els servents, entre els orfes i els que no ho són. A la casa Güell, la cosina Mercè encarnava la figura de l'orfeneta estimada, una imatge que els temps vestien de compassió i autocompassió; en aquest sentit, Ramon Picó no va fer altra cosa que utilitzar-la, aquesta imatge, en el pla literari i d'una manera semblant a com ho feia Àngel Guimerà en les seves obres dramàtiques.²¹ Calia mitificar una situació inusual i crear una llegenda. Cal destacar que una cosa és el sentiment de solitud de Mercè Anzizu i l'altra la qüestió social generada d'aquesta solitud en el si d'una família benestant.

Quant al segon punt, la vocació religiosa, cal advertir que no existeix cap ombra sobre la voluntat franciscana d'aquesta monja clarissa, que deia des de molt jove que tenia el seu cor a Pedralbes i no en cap altre monestir. Eulària serà sempre una monja de vocació. Ara bé, cal observar els seus poemes per saber fins a quin punt la decisió va ser difícil de prendre o bé fins a quin punt es va prendre precoçment. Certament el seu tarannà encaixava poc amb la vida pomposa dels Güell-López, les caceres de la duquessa d'Usès a Versalles, la relació amb els nois aristòcrates d'aquell entorn o amb un elevat estil de vida en què l'espai femení burgès discorre entre miralls i salons de visita. El seu món era una Catalunya cristiana i el dinamisme que rebia de la vida cultural de la Renaixença; el seu estímul eren les personalitats culturals i religioses que desfilaven per les múltiples residències del seu fill de cosí: Jacint Verdaguer, Jaume Collell o Salvador Casañas. Dins tots els estímuls, hi havia la religió en primer lloc; la geografia (Barcelona, Sarrià, Montserrat i Catalunya), en segon; la natura, en tercer. Quant al sentiment religiós, és sentit i íntim: la connecta, per un costat, amb els éssers perduts; per l'altre, amb una espiritualitat que es manifestava per mitjà de formes poètiques místiques i molt depurades. La seva poesia diu molt, sobre aquestes qüestions. Des d'aquesta joventut, què hi veu en l'opció religiosa? No vol substitució d'una llar per una altra —en això és ben clara—, ni concep altra llar que la seva solitud. La vocació és tan espiritual com literària, i recorda dones místiques medievals com Àngela de Foligno o Clara de Montefalco, que també van deixar una vida còmoda i una bona posició per una espiritualitat autèntica; és des d'aquesta joventut que la vocació de vegades pren matisos romàntics d'autopunició, una forma de rebel·lia contra el seu destí que no amaga la composició «Fredor»:

La meua llar ja és morta
jo tancaré'l portal;
no hi entraran de fora
y jo també me'n vaig,
mes, no a cercar-ne una altra
¡que Déu del cel me'n guardi!

21. Cf. M. Carme BERNAL. «El motiu de l'origen en l'obra dramàtica d'Àngel Guimerà i la relació amb la construcció del propi mite». Dins *Actes del Col·loqui sobre Àngel Guimerà i el Teatre català al segle XIX*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2000, p. 67-75.

Viuré lluny trasplantada
y a dintre d'un fossar,
marcida ací en la terra
per rellorí allí dalt
hont los sospirs fineixen
y's para d'anyorar.

Abans de la resolució definitiva, passà per moments veritablement difícils de dubte, reflectits en alguns poemes com «Lluitant»,²² i sembla que en aquest punt hi van tenir una gran importància tant el caràcter prematur i precoç de la decisió com una inducció massa apressada al convent.²³ Ho copsà molt bé Jacint Verdaguer, quan li diu a *Roser de tot l'any*: «Com te'n voles tan dejorn a les celdes solitàries?» Vegeu *supra* «Impressió de les llagues de Sant Francesc». En el dubte també hi comptava el fet d'haver d'abandonar l'estil de poesia patriòtica que en aquells moments estava conreant junt amb dones de la Renaixença. El sacrifici, doncs, era punyent, tal com apunten els versos: «Jo trencaré ma lira / lo jorn abans d'entrar, / si en lo meu cor hi ha càntics / al cel ressonaran».²⁴ I com més sacrifici, més autonegació: el darrer tram del segle XIX és pròdig en actituds religioses derivades del *Tractat de La Imitació de Crist* i neoagustinianes que promouen per damunt de tot la renúncia al plaer i al món.

Ara bé, la vocació va afirmar-se amb energia dins les portes del convent a partir de la tardor de 1889 després de la professió, moment en què Mercè Anzizu (Eulària en el convent) troba la manera de canalitzar totes les seves capacitats intel·lectuals i literàries i de combinar-les amb els deures de religiosa convençuda. Li sabem, des del convent, una activitat febril com a estudiant: investigant, ordenant l'arxiu, component versos i cants religiosos acompanyats de música, revitalitzant devocions, participant en campanyes religioses. Però no hi manca la vida estricta d'activista, que lluita per la construcció d'escoles o per donar a conèixer la figura de santa Clara amb dolços matisos poètics i fermes coneixements científics. Durant els primers anys de convent se li sap correspondència amb Jacint Verdaguer. Els temes són variats: les típi-

22. Dins *Poesies*, p. 10 i 11: «Es temps de sospirs y penes / lo temps més llarch y cruel / que deixa l'ànima en dupte, / quan dóna y pren...»

23. «Pero habían transcurrido ya seis años desde la muerte de sus inolvidables abuelos y era preciso dar cumplimiento a la voluntad de Dios. Esta la fue intimada por medio de su director Dr. Collell Pbro., canónigo de la Santa Iglesia Catedral de Vich, quien conocía ya de tiempo los propósitos de la piadosa joven, y a sí le dijo: "Mercedes, es hora de que des cumplimiento a la vocación del cielo. Dios te llama al claustro, hay que obedecer". A pesar de mi firme vocación, decía más tarde sor Eulalia al referir este paso, ofrecí un sacrificio a N. Señor renunciando por entero a mi libertad; sacrificio que agrandaba más el pensamiento de tener que privarme para siempre de la vista del Histórico Montserrat y de su Reina, que tiene por trono la espléndida montaña.» Dins *Apuntes biográficos de Sor Ma. Eulalia*, op. cit., p. 7.

24. Del poema «Fredor». Dins *Poesies*, p. 14-15. La biografia anònima ja esmentada *Apuntes biográficos...* insinua en algun moment que el conreu de la poesia i la fama de poetessa haurien estat obstacle perquè ella entrés en el convent i en l'admissió de la postulant; un inconvenient, però, que l'abadessa Concepció Baldrí (probablement orientada per Jaume Collell) va sondejar i va resoldre a favor d'Eulària. Després de l'admissió, l'Anzizu devia haver-se compromès amb ella mateixa d'escriure, a partir d'ara, tan sols poesia religiosa.

ques recomanacions, informacions diverses, demanda d'orientació o d'intercessió en algun assumpte amb la família López.²⁵

En canvi, la manera com alguns escriptors d'encàrrec i biògrafs van fixar la qüestió de la seva vocació era ben diferent. Sembla com si la noia ja estigués predestinada a la vida religiosa; són narracions biogràfiques que adueixen que el seu franciscanisme era tan precoç com biològic, com el d'aquelles santes-nenes divulgades pels bol·landistes. Una efemèride corona el que acabem de dir. En efecte, a instàncies de la família Güell, Eulària Anzizu va acompanyar Jaume Collell a Roma, juntament amb una delegació espanyola, en dates de Nadal de 1888 i amb motiu de les festes del jubileu del papa Lleó XIII. La narració del biògraf Collell pren les dimensions d'un esdeveniment de gran volada en la vida social barcelonina, de matisos gairebé gloriosos a l'hora de consignar la llegenda de l'Anzizu. La delegació fou rebuda pel papa, el qual es va fixar sobretot en ella:²⁶ «Ab una tendresa que feya mes dolces les paraules amoroses de aquell gran Papa, li feu bons auguris de felicitat temporal y eterna; mes veus' aquí que quan l'agust vellet se'n anava, tot de sopte se gira i torna a Merceneta, y aleshores mirantla ab una fixesa escrutadora, com si llegís al fons de la seva ànima, li posá ses dues mans sobre la testa, y ab una efusió de cor enteridora, li digué: *altra volta ti benedico*.»²⁷ Després de la ciutat de Roma, i en el mateix viatge, l'emoió va tornar a fer el ple als llocs sants d'Úmbria. A partir d'aquí, el camí de la vocació ja anava tot sol i es mostrava a Eulària amb tota intensitat.

El 20 de juny de 1889, mig any després del viatge a Roma i a Assís, Mercè Anzizu ingressava a Pedralbes. Era el seu monestir, i així ho havia dit a Collell: «Faré lo que vostè mani, però el meu cor sempre el tindrà a Pedralbes.»²⁸ Dues motivacions la hi conduïen: d'una banda, l'esperit sarrianenc; de l'altra, l'orde de la regla de santa Clara. Respecte al primer punt, cal parlar de la seva participació activa en les campanyes de reivindicació d'una localitat, Sarrià, que a la dècada dels noranta es pretenia annexionar a Barcelona —cal recordar que ella hi tenia una caseta de propietat amb jardí—; una altra mostra d'aquest interès «geogràfic» que la motiva cap a aquest convent és la reivindicació de la santa sarrianenca a qui mantllevarà el nom d'Eulària en el convent, abandonant definitivament el de Mercè. A Pedralbes oferirà la fortuna personal en benefici de les obres de restauració del monestir; a Pedralbes destinarà el seu temps d'investigadora i d'arxivera, fruit del qual serà el seu magnífic treball *Fulles Històriques del Real Monestir de Pedralbes* (1897). Respecte a la segona motivació, l'orde franciscà encaixa perfectament amb els seus ideals espirituals. En aquest monestir vol entrar, i ho espera amb il·lusió de futura clarissa, i no de dama d'alt llinatge. En el moment de la professió, ella mateixa s'ocupa de les invitacions personals als amics, entre les quals no hi pot mancar l'adreçada a Jacint Verdaguer.

25. Vegeu *Epistolari Jacint Verdaguer-Panadès*. Cartes 339, 729 i 730.

26. Des de Roma, Collell manté correspondència amb Jacint Verdaguer, el qual en una de les cartes envia records per a «Mercè». Cf. *EJV*, vol. VII, carta de gener de 1888.

27. Jaume COLLELL. «Estudi biogràfic», dins *Poesies*, op. cit., p. 165. El viatge a Roma va quedar fixat en una monografia intitulada *Roma, Impressions i comentaris*, de Jaume Collell. Barcelona: Estampa de Subirana Germans, 1892. No hi ha referències a Eulària Anzizu.

28. *Apuntes biográficos*, op. cit. p. 8.

Segons els biògrafs, però, Pedralbes és un convent d'alt llinatge, fundat per la reina Elisenda. La cerimònia de professió es va fer el 6 de novembre de 1890 i dins un gran rigor de solemnitat; els diaris en van parlar com si es tractés d'una autèntica efemèride social, que ignorem si va agradar o no a la protagonista. Collell no sols hi és present, sinó que presideix l'acte per delegació del bisbe Català. Tothom anava de bòlit. De fet, a la casa Güell hi havia una monja i això era motiu de celebració. Però Mercè Anzizu Vila, Girona i Bacigalupi, finalment era solament Eulària Anzizu i Vila, una clarissa que proclamava que qui fundà el monestir de Pedralbes no era pas la dona de Jaume II, sinó unes cosines directes de santa Clara.²⁹

L'obra literària

Mercè Anzizu va viure 48 anys i a cavall de dos segles; va publicar quatre llibres, a més d'opuscles, biografies, notes biogràfiques i hagiogràfiques,³⁰ i va dur a terme tasques de traducció. Respecte als volums, dos van veure la llum en vida de la seva autora³¹ i dos més, els de poesia, ho van fer molt temps després de la mort,³² fet aquest darrer que ha dificultat molt la recepció i valoració posteriors de l'obra. Interessada en la poesia i en la prosa, conreà dins de cada gènere diferents tipologies, així com també excel·lí en l'àmbit de les ciències socials i de la investigació històrica. Els interessos personals que la movien, sempre de caire religiós o històric, juntament

29. Ho tracta de demostrar a *Fulles Històriques del Real Monestir de Pedralbes*. Aquest punt li serà replicat en el pròleg del llibre pel mateix Jaume Collell, p. X-XI, que atribueix a Eulària massa candor, ingenuïtat i un excés de zel franciscà en les seves interpretacions. No escapa al lector que el prologuista vol quedar bé.

30. Són obretes d'aquesta autora: *De santa memòria. Notes hagiogràfiques del Emm. Senyor Dr. D. Salvador Casañas y Pagès*. Barcelona: Impremta de Francisco Altés, 1909; *Entre rosas y lirios. Apuntes biográficos de Sor Cecilia Boada y Gual*. Barcelona: Impremta de Francisco Altés, 1914; *Goigs en llaor de Nostra Senyora del Carme* (Biblioteca de Catalunya. Impresos a Barcelona, Torrell de Reus, 1961). També va fer la traducció al castellà de càntics religiosos de Jacint Verdaguer (continguts a la Biblioteca de Catalunya *Colección de cánticos religiosos*).

31. *Fulles Històriques del Real Monestir de Pedralbes, de Sor Eulària Anzizu. Monja del mateix Monestir*. Amb un pròleg de Jaume Collell. Canonge de la Catedral de Vic. L'edició s'havia dut a terme a la Impremta de F. Xavier Altés de Barcelona. El llibre ja estava anunciat el dia 11 de setembre de 1897 a les pàgines de *El Sarrianiés*. La monografia era molt esperada en cercles intel·lectuals i va tenir molt ressò. Pròdiga en el maneig de les dades històriques, l'autora hi destil·la un estil personalíssim a cavall entre la narració i el llibre d'història.

Vida de Sant Josep Oriol. Escrit amb motiu de sa canonització. Sor Eulària Anzizu. Impremta de Lluís Gili, Barcelona, de Llibreria Catalònia Internacional, 1909. La importància del llibre era prou perquè l'any següent se'n fes una traducció al castellà: *Vida de San José Oriol. Escrita en catalán por Ma. Eulalia Anzizu y traducida al castellano por D. Joaquín Valls*. Barcelona: Francisc Xavier Altés i Alabart, 1910. Parlar d'aquest llibre seria un capítol a part per l'interès que suscita com a gènere hagiogràfic. En efecte, Anzizu construeix la vida del sant com si es tractés d'un personatge històric, de manera que l'hagiografia es converteix en biografia. És destacable el to desenfadat i modern de l'autora que aproxima el personatge al lector amb matisos de dolçor en l'estil i realisme en el punt de vista.

32. Per ordre cronològic detallem les quatre obres: *Fulles Històriques del Real Monestir de Santa Maria de Pedralbes* (1897); *Vida de Sant Josep Oriol* (1910); *Poesies* (1919); *Santa Clara de Assís* (1928).

amb les habilitats d'escriptura que posseïa, la situen dins un camp vastíssim de les humanitats i, en alguns casos, amb importància reconeguda.³³

Però Eulària Anzizu es reconeixia sobretot poeta. Se'n va sentir sempre, des de molt jove, quan tenia només quinze anys,³⁴ moment en què l'escriptura transcrivía amb l'egotisme propi de l'època totes les pèrdues familiars i la solitud de la seva adolescència, o quan amb traça componia poemes dedicats als fills d'Eusebi Güell, el cosí, amb motiu d'algun esdeveniment familiar.³⁵ Es va sentir poeta fins al final de la seva vida, quan lliurà els manuscrits a Jaume Collell perquè els publicués.³⁶ Va començar a debutar a la premsa catalanista i conservadora el 1886, amb divuit anys, i no deixaria de fer-ho ni des de dins les portes del convent, quan ja en tenia més de quaranta. En efecte, una llarguíssima llista de poemes apareixen a la premsa periòdica, des de 1886-87 en endavant: n'hi ha que entraran a formar part posteriorment dels volums de poesies pòstums, n'hi ha que restaran en format premsa a *La Veu del Montserrat*, *El Sarrianés*, *Il·lustració Catalana* o *La Veu de Catalunya*. Es pot dir que va debutar a *La Veu del Montserrat* amb timidesa (signava només Mercè), però ben aviat va ser considerada una bona escriptora, que compartia pàgina impresa amb poetes de la talla de Jacint Verdaguer i altres autors de renom. Dos temes són convocats en la seva poesia: pàtria i religió; en força casos també la va utilitzar per a l'expressió del seu jo i com a instrument de confessió personal. Eulària Anzizu participà amb matisos de poesia juvenil en les campanyes patriòtiques³⁷ i patrioticoreligioses³⁸

33. Vegeu a tall d'exemple una monografia que parla de la història de la ciutat de Barcelona: *Textos clàssics para la historia de Barcelona*, a cura de Frederic Udina i Martorell. Madrid: Fundació Històrica Tavera, 2000. Aquest material amb suport informàtic i electrònic conté textos del llibre *Fulls Històrics*.

34. Es tracta de la peça que obre el llibre *Poesies* «A l'àngel de ma guarda» (p. 1). Aquest poema està datat de 1883 i és una jaculatória que es centra en una figura molt apreciada dels infants: l'àngel de la guarda o Àngel custodi, un *daimon*, una mena d'ajudant màgic esdevingut guardià de les criatures. Eulària li demana protecció en la seva orfenesa.

35. Vegeu *supra*, nota 16. El 30 d'octubre de 1886 *La Veu del Montserrat* publicava un poema «A Joan Antoni Güell i López, en la diada de sa primera comunió». A sota signava «Mercè». El poema estava datat a Comillas, el 16 d'octubre de 1886. Tenim dades que aproximen l'autoria d'aquest poema circumstancial a Eulària Anzizu a partir de la carta 573 de l'EJV, i on els transcriptors de la correspondència (J. M. de Casacuberta i J. Torrent i Fàbregas) afirmen que es tracta de Mercè Anzizu. Ens decantem per aquesta possibilitat a partir de dues aportacions complementàries: a) Mercè Anzizu passava les vacances d'estiu amb els cosins a Comillas; b) tenia, entre la nombrosíssima família Güell-López, fama d'escriure molt bé i de fer-ho en un català correctíssim, segons l'època. Aquesta fama ja li venia de quan tenia 15 o 16 anys.

36. Dins el volum *Poesies*, en la «Nota prèvia», Jaume Collell fa constar que el camí de la publicació dels poemes fou ardu i llarg. Li costà de fer la selecció de poemes així com de decidir-se a publicar-los, i per això no li va lliurar el manuscrit fins poc abans de morir. Collell afirma que Eulària es va refrenar i deixà fora del llibre uns quants poemes patriòtics i d'altres adreçats a personalitats concretes. Potser mai no sabrem per què.

37. *La Veu del Montserrat* en publicà algunes, com ara «L'estàtua de Don Jaume», data de 1887 amb motiu de la «serenata que donaren los chors catalans al ministre Alonso Martínez» (inèdita, no inclosa en el volum *Poesies*); o bé també vegé la llum «Somatent», publicada el 22 de febrer de 1889 a *La Veu de Catalunya* i dedicada «al exdiputat per Cervera, principal autor del nou còdich civil, Alonso Martínez» (dins *Poesies*, p. 24-25).

38. Vegeu «A la Verge de Montserrat. Festa de la Patrona de Catalunya», dins *Poesies*, p. 64. Publicada el 1897 a *La Veu del Montserrat*.

de finals de segle XIX, tot contribuint a divulgar les devocions religioses de l'Església catalana, com la Immaculada Concepció o la Verge del Roser, sota els impulsos de la pastoral del moment i d'alguns dels seus capitants: Josep Torras i Bages, Jaume Col·lell i el cardenal Salvador Casañas, dels quals era corresponent i amiga.³⁹ Va participar amb energia, i com el mateix Jacint Verdaguer, en el relleuament èpic de les devocions contemporànies barcelonines, com la de santa Eulària.⁴⁰

L'aspecte més rellevant i atractiu de la poesia d'Eulària Anzizu, però, és la mística (la del diàleg amb l'Espòs i la de tall franciscà). Hi ha paral·lelismes amb Jacint Verdaguer i també diàleg poètic de l'un a l'altre en les seves respectives poesies.⁴¹ La font rajava igualment de la recerca documental com de les referències literàries. En aquest sentit cal considerar Eulària Anzizu la principal estudiosa moderna de santa Clara d'Assís en llengua catalana: l'avalen un poemari dedicat tot ell a la santa i una traducció, a més de poemes apareguts solament en revistes religioses i locals. El primer poema franciscà data de 1888⁴² i és «L'enamorada de la pobresa»,⁴³ escrit just quan tenia vint anys, però sembla que l'interès es va incentivar cap als anys 1896-97, i sobretot el 1901⁴⁴ per completar-se el 1911, una data clau si es té en compte que és l'any en què l'autora acabà la traducció al castellà del llibre francès *Santa Clara de*

39. Eulària Anzizu mantenia correspondència assídua amb els eclesiàstics i escriptors esmentats, i amb temes d'una gran diversitat: des de la petició d'una recomanació fins a la demanda d'informació sobre un assumpte o bé una felicitació.

40. Ja mostrava aquesta passió per la santa el 1895, amb un poema inèdit que dos anys més tard publicaria a *El Sarriànes* de 8 de febrer de 1897: «Santa Eulària, en data de la seva octava». També el 1900 és l'any de la composició «Goig en llahor de Santa Eulària Verge i Màrtir. Patrona del Sometent armat de Pedralbes» (*Poesies*, p. 102-103), d'estil propagandístic i patriòticoreligiós, aquest càntic continuarà la temàtica sobre Santa Eulària, que desembocarà en un opuscle destinat tant a la divulgació de la santa com a la pràctica d'aquesta devoció particular: «Santa Eulària de Barcelona. Vindicació de sa personalitat i breu Tretzenari en llahor de la mateixa santa», per Sor Eulària Anzizu, Monja del R. M. de Pedralbes. Estampat a Barcelona: Impremta de Francesc Xavier Altés i Alabart, 1911. El llibret inclou un primer apartat en prosa intitulat «Vindicació de sa personalitat», on manifesta un gran interès a preservar la catalanitat de la santa i a distingir-la de santa Eulària de Mèrida; a continuació s'ofereixen unes imatges de la cripta de santa Eulària a la Seu de Barcelona i segueix un tretzenari devocional que segueix la vida i martiri d'aquesta heroïna sarrianenca. L'opuscle es clou amb els *Goigs* a la santa compostos per ella mateixa.

41. Noteu en la poesia «Impressió de les llagues de Sant Francesc. A Sor Eulària Anzizu» (17 de setembre). *Roser de tot l'any*, de Jacint Verdaguer, transcrit íntegrament en els inicis d'aquesta comunicació.

42. En una carta de Ramon Picó i Campamar, secretari d'Eusebi Güell, a Mossèn Costa i Llobera (vegeu *supra* nota 20), de dia 1 d'agost de 1894, l'autor informa al destinatari que la passió franciscana de Mercè Anzizu ja ve des de 1885, quan la noia era a Versalles amb la família Güell. Diu: «A Versalles, les filles del Sr. Güell me digueren que feia versos y m'costà molt lograr que me'n llegis alguns. Entre les primeres composicions que'm mostrà hi havia alguns romançets a S. Francesch d'Assís, el sant que m'ha sigut sempre tant simpàtic. Passetjant pe'l bosch de Satory parlfarem moltes vegades del gran sant y aviat tingué na Mercé tots els llibre refferents a S. Francesch que jo li citava: cada vegada que anavam á París cercava llibres d'aquests y'ls devorava.»

43. Inclòs en el volum *Poesies*, p. 23-24.

44. El prologuista del llibre de poemes *Santa Clara*, Jaume Col·lell, afirma el 1928 en fer-se l'edició: «Respecte de aqueix recull de versos que ara veu la llum pública, he de dir que'l primer borrador, segons una nota d'ella en la portada del manuscrit, fou acabat el 12 de febrer de 1901, y després corretgit y disminuït del 15 de agost de 1911 al 8 de Setembre de id.», *op. cit.*, p. VIII.

Assís, de Leopold de Cherancé.⁴⁵ L'interès per la santa italiana era la síntesi perfecta entre les inquietuds artístiques i el compliment de les seves aspiracions espirituals com a monja clarissa. Si en algun moment havia pensat a deixar la lira (del poema «Al-leluia», 1889):

Les cordes de ma lira són trencades,
pensí mai més mos somnis escoltar;
mes aquell! Deu de qui jo so estimada
deixa'm sovint la cítara sagrada
que un àngel a mon Pare
per endolcir ses llàgrimes polsa.

ara el motiu com santa Clara feia de pont entre les dues vocacions.

El poemari *Santa Clara d'Assís. Llegendari franciscà*, rigorosament ordenat, és un bell retaule que presenta en les pàgines centrals les imatges bessones de Francesc i Clara. Eulària Anzizu s'abeura en els passatges hagiogràfics dels llibres de rès, com ara el Breviari Romà i dels Acta Sanctorum dels boi-landistes, però també utilitza documents específics, com ara llegendaris de santa Clara en llengües originals (Tomàs de Celano, Ricard i Tini, entre altres) com mostren les notes d'autor afegides al final de cada poema. El llibre no va veure la llum fins al 1928⁴⁶ i ho féu a instàncies altra vegada del canonge Collell, per bé que la tria ja l'havia fet la

45. Vegeu Leopold de CHERANCÉ. *Santa Clara de Asís*. Traducció al francès per UNA RELIGIOSA CLARISA. Barcelona: Imprenta de Francisco J. Altés Alabart, 1911. Hi ha indicis que permeten associar la traducció d'aquest llibre amb Eulària Anzizu encara que el seu nom no consti en el llibre. En primer lloc ho afirmen alguns biògrafs com ara Josep Martí i Mayor: «Enamorada de la mare fundadora, sor Eulària va traduir del francès la Vida de Santa Clara de Asís del pare Leopold Cherancé», p. 107. En segon lloc, en algunes notes a peu de pàgina la traductora clarissa fa observacions al mateix autor, cosa que constitueix un bell document d'autoria. Per exemple, en la nota (2) de la p. 103 diu «El autor nos ha de permitir una observación: Las señoras pobres no vinieron a España desde Francia. Las sobrinas de Santa Clara fueron enviadas directamente por ella, y viajaron por mar; pero ya mucho antes, en 1218, se fundó el convento de Clarisas de Burgos». Aquesta nota queda completada en un apèndix on la traductora torna a corregir l'autor (vegeu p. 231). En efecte, Eulària Anzizu el 1897 havia escrit *Fulles Històriques del Real Monestir de Santa Maria de Pedralbes*. La primera cosa que ens crida l'atenció d'aquest llibre, i molt, és l'afany de l'autora a atorgar la fundació del monestir, no a la reina Elisenda esposa de Jaume II, sinó a les nebodes directes de santa Clara: Sor Inès de Penenda i Sor Clara d'Assís. Es basa la suposada traductora del llibre de Cherancé en els seus coneixements a través de franciscanistes molt reconeguts, com ara Fray Damian Cornejo (1684). És pot dir que, en un sentit literal, l'hem agafat pel mot. Creiem, doncs, que la traducció és d'Eulària Anzizu. Com a tercer i darrer detall de la possible autoria, l'editor del llibre traduït és Francesc Xavier Altés, ben conegut d'Anzizu.

46. *Santa Clara d'Assís. Llegendari franciscà*. Eulària Anzizu. Vic: Editorial Seráfica, 1928. Segons que explica Jaume Collell en el pròleg, aquesta editorial era regentada pels fraimenors del convent del Remei de Vic. També afirma que el llibre li havia estat lliurat per Eulària Anzizu molt poc abans de morir, dient-li que li confiava aquell poemari, però que si els poemes no li semblaven rebadors, que els destruís. Aclareix el prologuista també que el primer esborrany —que no hem pogut trobar—, segons una nota de l'autora en la portada del manuscrit, fou acabat el 12 de febrer de 1901, i després corregit i disminuït del 15 d'agost de 1911 al 8 de setembre del mateix any.

mateixa autora. En els versos, segons Josep Martí Mayor,⁴⁷ Eulària hi posa la vida i la seva història íntima. Segons aquest franciscà el poemari conté elements autobiogràfics; de fet, com la santa d'Assís, també Eulària va seguir la pobresa voluntària.

Ultra la vessant poètica, caldria fer encara algunes precisions més respecte a les aportacions que va fer Eulària Anzizu als estudis sobre santa Clara. El romanticisme obrí una via de recuperació de la figura de sant Francesc. A Catalunya, a partir de 1882 hi va haver una embranzida important en la divulgació de la figura del defensor de la pobresa. Com aprecia Isidor Cònsul,⁴⁸ era una tasca d'actualització que era urgent perquè, des del segle XVII, la historiografia i la bibliografia franciscanes eren d'una migradesa alarmant. Aviat es va posar fil a l'agulla: el 1882 apareixien en català *I fioretti di san Francesco*, que Collell anà traduint en el fulletó de *La Veu del Montserrat*. El 1873 s'havien començat a publicar en castellà a *Revista Franciscana*, amb l'advertiment que per primera vegada es traduïen a l'espanyol. En el cas dels estudis sobre santa Clara, però, el panorama bibliogràfic és encara més desolador, i per força aquesta realitat no devia ser aliena a Eulària Anzizu, que havia hagut de fer servir molta bibliografia per al treball d'investigació *Fulles Històriques del Real Monestir de Santa Maria de Pedralbes* (1897). A finals de segle, els llegendaris de Clara d'Assís eren bàsicament en llengua francesa i italiana, les traduccions castellanes i catalanes eren del tot inexistents. L'escriptora es perfilava, doncs, com una figura essencial en la divulgació en castellà i en català de la llegenda de santa Clara, si tenim en compte tant la traducció com el poemari publicats, per bé que no donaria a conèixer la figura carmelitana fins als inicis del segle XX.

Quant al volum *Poesies*, editat el 1919, el trajecte fou el següent: el 1891, i només amb 23 anys, Eulària Anzizu ja era una poetessa ben reconeguda, en el llançament de la qual va voler participar Jacint Verdaguer. De terciari franciscà a clarissa les coses semblaven fàcils, però no ho eren tant. Aquest era un temps en què el poeta estava interessat en la nova poesia religiosa, amb formes d'expressió més interioritzades i no tan marcades per les grans campanyes; eren moments de forta lluita íntima amb el seu jo interior i justament estava treballant amb formes poètiques molt breus. Eulària, també.⁴⁹ Des d'aquesta perspectiva, l'expressió poètica d'aquella escriptora li havia d'agradar per força, ja que s'avenia amb el seu tarannà ideològic i amb aquell combat intern i resistent que ja començava provocar-li problemes de convivència amb els marquesos de Comillas i amb les autoritats eclesiàstiques per aquells anys. El reconeixement de Jacint Verdaguer ve clarament especificat en algunes notes biogràfiques actuals que s'han fet sobre l'escriptora

47. Josep MARTÍ i MAYOR, *op. cit.*, p. 97.

48. Autor de l'excel·lent edició crítica de *Sant Francesc*, de Jacint Verdaguer, dins les edicions d'Obra Completa. Vic: Eumo Editorial, 2001.

49. Dono com a mostra els quinze poemets de flora religiosa o herbari místic que va publicar a *La Veu de Catalunya* el 1891 (núm. 21) i editats també més tard al volum *Poesies*; són composicions datades de maig de 1890. Es tracta del recull *Flors boscanes a Maria*, que inclou «Lliri blau», «Rosa boscana», «Margarida boscana», «Ginesta», «Viola», «Romaní», «Lligabosc», «Pervinça», «Romaguera», «Eura», «Flor d'ametller», «Passionera», «Gessanís», «Nadalà» i «Rosella»; p. 32-39.

clarissa.⁵⁰ Ara bé, es fa un mutisme absolut en la correspondència amb Collell i en els estudis biogràfics que el canonge va escriure sobre Eulària; tampoc no en diu res la monja anònima autora del primer apunt biogràfic que hem esmentat més amunt. Està documentat, però, que el juny de 1891, foren requerits els serveis de Jacint Verdaguer no tan sols perquè corregís les proves d'un plec per al volum de poesies de la seva «amiga i deixeble Eulària Anzizu», sinó que també se li demanava que hi afegís un pròleg i una petita composició poètica en l'apèndix. A més, també se li requeria que escrivís correctament la primera pàgina del llibre, és a dir, el lloc on figura el títol, l'autor i les dades accessòries.⁵¹ La temptativa, però, no va prosperar. Eulària Anzizu no va voler donar consentiment a la publicació. Quins eren els motius d'aquesta negativa? No els sabem. Sor Eulària, però, no era gens reticent a l'hora de publicar poesia a la premsa, ans al contrari;⁵² a més, consta en la necrològica de 1916 que havia presentat obra escrita en alguns certàmens literaris.⁵³

El recull *Poesies* (1916) aplega poemes ordenats de forma cronològica i de temàtica molt variada, que va des d'inquietuds d'adolescència a devocions concretes del moment; hi ha composicions amoroses de tall místic i floretes franciscanes a manera de pensaments religiosos; el volum conté estrofes autobiogràfiques i algunes composicions patriòticoreligioses. Hi manquen, però, «alguns» poemes patriòtics, tal com diu Collell en l'edició. Sembla que els apartà ella mateixa, potser perquè considerava que faltava al compromís que va adquirir quan va prendre els hàbits, tal com s'ha dit més amunt.⁵⁴ És només una suposició. A parer nostre, el volum *Poesies*, sens dubte, hauria de ser reeditat i completat.

50. Clara de Jesús PLAXATS, «Anzizu, Eulària», dins *Diccionari d'Història Ecclesiàstica de Catalunya*. Vol. I. Barcelona: Generalitat de Catalunya / Editorial Claret, 1998: «Escriptora de profunda espiritualitat i d'una sensibilitat exquisida, lloades per Jacint Verdaguer...». Josep MARTÍ i MAYOR, *op. cit.*, p. 96. Referint-se a l'entrada de Mercè Anzizu a Pedralbes, diu: «...Aquest fet tingué gran ressonància en el món literari, com ho expressa Mn. Cinto Verdaguer en uns versos del volum *Roser* de tot l'any...».

51. *EJV*, vol. VII, carta 856. El corresponsal és Joan B. Altés, capellà, poeta i escriptor en castellà, col·laborador de *La Hormiga de Oro* i d'altres publicacions religioses i, en aquell moment, potser confessor de l'escriptora. Es veu que l'havien convençuda d'aplegar en volum les seves publicacions, moltes d'elles aparegudes a *La Veu del Montserrat*. Tot i haver-se compost ja algun plec, el llibre no arribà a publicar-se en aquesta ocasió, i tampoc no es faria en vida de l'escriptora ni seria Verdaguer l'encarregat de deixar el text a punt. El 1891 sembla que ningú no arribà a convèncer la monja perquè permetés l'edició dels seus poemes. El mateix Jaume Collell en la «Nota prèvia» del llibre *Poesies* adverteix que «ja feya alguns anys que s'havia parlat de donar a l'estampa un aplech de poesies de la monja de Pedralbes». De fet, només ell aconseguí l'edició del llibre. En l'anecdolari oral sobre Eulària Anzizu, es diu que en una ocasió —i podria ser aquesta— el terciari Verdaguer volgué aconseguir l'edició dels poemes de la clarissa. Sembla que es van discutir molt sense resultats pràctics.

52. En l'estudi biogràfic, Jaume Collell ho justifica dient que eren encàrrecs que li feien.

53. *Revista Franciscana*, *op. cit.*, p. 135. «Es también notable "María en España y España de María", obra premiada en el certamen de Tortosa del año 1904» (i que no hem trobat).

54. Respecte a aquest punt, crida l'atenció el retrat que va fer d'ella el poeta mallorquí Ramon Picó (*op. cit.*) a Costa i Llobera (1 d'agost de 1894): «Les úniques cordes de la lira que feya vibrar eren la de la fe y la de la patria, essent ben curiós que la que més energicament vibrava era l'última, la de la patria: Catalunya, la patria catalana ho era tot per ella; la patria era la seva

El final de la vida. Recepció de la seva obra

Eulària Anzizu va morir el dia 5 de març de 1916, quan tenia 48 anys. La premsa de l'època se'n féu ressò. En l'*Estudi biogràfic* de Collell, s'hi consigna el que seria probablement el seu darrer poema, un cant espiritual de tall místic, que no ens podem estar de transcriure:

Vint i cinc anys, oh Altíssim, fa avui que t'entregava,
frissant perquè el prenguesses mon miserable cor;
si fos encara lliure, si cent mil cors tenia,
arreu i sens tardança te'ls donaria tots.
Lo que et demaní en canvi, que assedegada cerco,
que dia i nit glateixo, Senyor, bé prou que ho saps!
Trigaràs més? encara no és arribat lo vespre?
Si el temps no t'era súbdit
Rey immortal dels segles, t'hauria dit «ja és tard!»
Mes tot se mou i gira, Senyor, a ton imperi
sense la nit, l'albada, si vols, pots fer tornar
parla doncs ara i riga'm l'estel de ma esperança,
esboira'l cel i mata'm si't plau... moro ditxosa,
sols l'hage vist brillar.⁵⁵

Dins el món franciscà Eulària va passar immediatament a la història dels il·lustres. Dins la societat civil no hi va haver tanta sort. L'Ajuntament de Barcelona li va destinar un carrer a Pedralbes, però una capa de desmemòria ho va cobrir tot i encara hi plana. L'escriptora té petites entrades (i sovint mal consignades) dins les enciclopèdies generals i dins els diccionaris eclesiàstics, però no s'han complert les expectatives que pretenia Jaume Collell, que tanquen l'estudi biogràfic, segons les quals «son nom tindrà sens dubte una pàgina d'honor en los gloriosos Anals de la Orde Franciscana, i així mateix d'ell se'n farà digna recordança en la història del Renaixement de Catalunya».⁵⁶ En l'orde franciscà, sí que se n'ha fet recordança; fora d'aquest àmbit, no. Tant de bo el segle XXI sigui més benigne amb ella que no ho fou el XX.

casa payral, sos parcs, sa família. Les poesies patriòtiques son mes poesies d'home que de fadrinet. Abans de pendre l'hàbit pujà a Montserrat per despedirse de la Mare de Deu y de Catalunya i allà dalt escrigué un tendríssim adeu a la Patria demanant a Deu que li conservés la llengua, que li tornàs ses sabies leys perdudes y ab elles sa passada grandesa; una vegada monja volgué que son nom fos el d'aquella que havia sigut bandera dels catalans y s'anomena sor Eulària. Si els temps haguessen estat uns altres y les circumstancies ho haguessen duyt hauria estat la Joana d'Arch catalana, correguent a cavall, bandera alsada, a la vanguardia dels soldats portantlos al assalt y a la victoria.»

55. Es tracta d'un poema encara inèdit. Vegeu «Estudi biogràfic», dins *Poesies*, op. cit., p. 188.

56. Op. cit., p. 192.

Verdaguer i Anzizu: dos poetes amics. Conclusions

Un dels objectius d'aquest petitíssim estudi era mostrar la trajectòria de l'amistat entre Jacint Verdaguer i la poeta Eulària Anzizu. En l'exercici de posar aquestes dues vides de costat, de relacionar-les, no es triga a observar les afinitats, els espais de convergència i confluència comuns, a banda que Verdaguer fos vint-i-tres anys més gran que la noia, o que aquesta sobrevisqués catorze anys al poeta. En síntesi, hi ha cinc moments en què les vides de tots dos es trobaren, i tot seguit els analitzarem:

La infància i l'adolescència: Mercè Anzizu i Vila forma part del grup de nens de la casa Güell-López que omplen amb alegries el palau de Portaferrissa, la Torre Satalia o els estius a Comillas, residències on està documentat que Verdaguer va a somnar o habitar. A la Torre Satalia de Pedralbes el poeta hi retrobava la soledat de tant en tant, la tranquil·litat lluny d'una ciutat bulliciosa: «sense diaris, sinó el cant del rosinyol. Ditxosa soledat si no fos tan curta». ⁵⁷ Mercè Anzizu és en aquests moments i als ulls de Verdaguer una figura dolça, inclosa en aquella imatge idíl·lica que el poeta conservava de la pròpia infantesa.

L'etapa de la formació intel·lectual: Jacint Verdaguer intervé en la formació literària i intel·lectual de Mercè Anzizu que, des de Comillas, se li declara admiradora. Per a la futura escriptora, Verdaguer és model de llengua i mirall poètic, tant per a la temàtica religiosa com per a la patriòtica. L'Anzizu copiava poemes de Verdaguer, n'hi ha alguns a l'arxiu del monestir de Pedralbes que diuen «és còpia meua». ⁵⁸ En filtrava els metres, els temes, les figures; es pot dir que Verdaguer fou per a ella un mestre admirat, del qual seguirà els passos. Les aptituds i capacitats de la poetessa, però, es mostraran amb autonomia i maduresa ben aviat. Hi ha poemes que duen temes de Verdaguer i n'hi ha d'altres que s'hi aproximen per la idea, el sentit o la forma. En l'obra poètica d'Eulària, Verdaguer hi va crear escola. Ara bé, l'escriptora vola sola.

L'amistat adulta i el reconeixement com a escriptora: Jacint Verdaguer comparteix sovint pàgina als diaris amb l'Anzizu i, el 1891, vol intervenir en l'edició de la seva obra (cosa que no aconseguirà sinó Collell, com s'ha vist més amunt). Ultra la vessant literària, el poeta es convertirà en conseller religiós abans que la noia vesteixi els hàbits i com a corresponsal habitual després. Així, en el moment de l'ingrés a Pedralbes, la futura monja el convidarà personalment a l'acte solemne; també, per a aquesta ocasió, el poeta escriurà algunes composicions. Quan ja viurà al convent, li confiarà els seus projectes caritatius i comptarà amb ell com a amic en diverses ocasions.

57. *EJV*, Vol. V, cartes 579, 584. Des de Versalles Mercè, que té 17 anys, també li envia records. Ho fa per mitjà de les cartes de les cosines i cosins: «Mercedes está con nosotros y me encarga muchas memorias para Vd.». Carta de Lluïsa Güell i López a Verdaguer. *Correspondència Jacint Verdaguer. Fons Verdaguer-Panadès, 1878-1892*. Carta 296, Barcelona: Generalitat de Catalunya / Departament de Cultura / Arxiu Nacional de Catalunya, 2002.

58. No he pogut consultar els arxius d'aquest monestir perquè en el moment de l'estudi estaven en fase de reestructuració. No obstant això, agraeixo l'ajuda de la comunitat religiosa i de la seva mare abadessa, les quals em van facilitar documentació.

*Eulària és l'ànima paral·lela en el dolor i refugi espiritual a partir de 1893. En efecte, és l'any de publicació de Roser de tot l'any. En els versos d'aquest llibre s'hi constata el dolor de Jacint Verdaguer davant la incomprensió i la reclusió a la Glewa, motivades, en part, per la família López. En aquests moments el poeta s'agermana amb Eulària, i la veu molt pròxima a ell; creu que ella també ha estat víctima de la mala sort, però ha elegit un camí solitari. Fa públics dos poemes dedicats a la monja a *La Veu de Catalunya*, dues composicions que formen part del dietari *Roser*. El franciscanisme els agermana, i l'amor a la pobresa també, un amor que contrasta amb el fast de les famílies protectores o exprotectores de tots dos. La dedicatòria d'aquests dos poemes és ben clara, no té pèrdua: «A Sor Eulària Anzizu».*

*1895: En el punt àlgid de la crisi, Jacint Verdaguer hi acudeix, ho fa passant pel filtre de Jaume Collell, que és el director espiritual d'Eulària. Probablement en aquesta època el poeta ja no té accés directe a la família Güell. Els deutes amenacen amb l'embarg de les obres literàries i veu en la monja de Pedralbes una ànima caritativa que l'ajudarà. És el moment de la restauració del monestir de Pedralbes, unes obres que Eulària Anzizu finança amb diners procedents de la pròpia fortuna personal. Els diaris se'n fan ressò, i Verdaguer també. Hi ha una salutació expressa de l'escriptor per mitjà del poema «Impressió de les llagues de sant Francesc. A Sor Eulària Anzizu» a les pàgines d'*El Sarrianés*,⁵⁹ al costat de la crònica de la celebració de l'esdeveniment social. És una *captatio benevolentiae*, una apel·lació a la caritat franciscana de l'Anzizu. Després, silenci. Ignorem si la monja el va ajudar. Poc temps després es produeix el trencament Verdaguer-Collell. No hi ha més indicis de la relació Verdaguer-Anzizu.*

59. 28 de setembre de 1895.